

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота

**ОНОМАСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЗВ ЗАКАРПАТСЬКИХ
УГОРСЬКОМОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ
КОМПЛЕКСІВ**

_____ **Гецел Язмін Тіберіївна** _____

Студентка IV-го курсу

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»

Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література угорська)»

Рівень вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № 107 / 14.10.2024.

Науковий керівник:

Кормочі Золтан Золтанович

доктор філософії, доцент

Завідувач кафедри

Берегсасі Аніко Ференцівна,

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202 року

Протокол № _____ / 202

Міністерство освіти і науки України

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Кваліфікаційна робота

**ОНОМАСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАЗВ ЗАКАРПАТСЬКИХ
УГОРСЬКОМОВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ
КОМПЛЕКСІВ**

Рівень вищої освіти: бакалавр

Виконавець: студентка IV -го курсу

Гецел Язмін Тіберіївна

Освітня програма «Середня освіта (Мова і література (угорська))»

Спеціальність 01 Освіта / Педагогіка 014 «Середня освіта (Мова і література угорська)»

Науковий керівник: **Кормочі Золтан Золтанович**

доктор філософії, доцент

Рецензент: **Дудич Катерина Іванівна**

доктор філософії, доцент

Берегове

2025

Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANNYELVŰ OKTATÁSI ÉS NEVELÉSI
INTÉZMÉNYEK NÉVTANI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA**

Szakdolgozat

Készítette: **Heczel Jázmin**

BA IV. évfolyamos magyar nyelv és irodalom

szakos hallgató

Témavezető: **Dr. Karmacs Zoltán**

PhD, docens

Recenzens: **Dr. Dudics Katalin**

PhD, docens

Beregszász – 2025

Зміст

ВСТУП.....	6
1.1. Тема і мета дослідження	6
1.2. Гіпотези	7
1.3. Використані методи дослідження	8
II. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ	9
2.1. Особливості найменування освітніх і виховних закладів	9
III. УГОРСЬКІ ОСВІТНІ ЗАКЛАДИ ЗАКАРПАТТЯ	11
3.1. Коротка історія Закарпаття.	11
3.2. Вибір школи та стан освіти на Закарпатті.....	13
3.3. Освітні та виховні заклади в незалежній Україні	15
IV. НАЙМЕНУВАННЯ УГОРСЬКОМОВНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	
ЗАКАРПАТТЯ	19
4.1. Типи та стратегії найменування закладів	19
4.2. Географічний розподіл назв закладів.....	20
4.3. Мотивація до найменування	21
4.4. Ономастичний аналіз назв закладів за районами	22
4.5. Особливості найменування шкіл Берегівського району	26
4.6. Особливості найменування шкіл Ужгородського та Мукачівського районів	35
V. УГОРСЬКІ ДИТЯЧІ САДКИ ЗАКАРПАТТЯ	38
5.1. Ономастичний аналіз закарпатських дитячих садків.....	38
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	43
РЕЗЮМЕ	45

Tartalomjegyzék

BEVEZETÉS	6
1.1. A dolgozat tárgya és célja	6
1.2. Hipotézisek	7
1.3. Alkalmazott kutatási módszerek.....	8
II. ELMÉLETI HÁTTÉR ÉS TÖRTÉNETI KONTEXTUS	9
2.1. Oktatási és nevelési intézmények névadási sajátosságai.....	9
III. A KÁRPÁTALJAI MAGYAR OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK.....	11
3.1. Kárpátalja rövid történelme.....	11
3.2. Az iskolaválasztás és az oktatáshelyzete Kárpátalján	13
3.3. Az oktatási és nevelési intézmények a függetlenné vált Ukrajnában.....	15
IV. MAGYAR TANNYELVŰ INTÉZMÉNYNEVEK KÁRPÁTALJÁN.....	19
4.1. Az intézménynévodás típusai és stratégiái	19
4.2. Az intézménynevek földrajzi eloszlása	20
4.3. Névodási motivációk	21
4.4. Az intézmények névtani szempontú vizsgálata, járások szerint.....	22
4.5. A beregszászi járás iskoláinak névodási szokásai.....	26
4.6. Az ungvári és munkácsi járás iskoláinak névodási szokásai	35
V. KÁRPÁTALJA MAGYAR ÓVODÁK	38
5.1. Kárpátaljai óvodák névtani szempontú vizsgálata.....	38
ÖSSZEGZÉS.....	41
FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM	43
REZÜMÉ.....	45

Bevezetés

Szakedolgozatomban a Kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási és nevelési intézmények névtani szempontú vizsgálatával foglalkozom. A névadás minden kultúrában kiemelt jelentőséggel bír, szorosan összefügg az identitással, a kollektív emlékezettel. Ez különösen igaz a közösségi terekre és intézményekre, azon belül óvodákra és iskolákra, amelyek elnevezése nem csupán praktikus tájékoztatást, hanem értékközvetítő szerepet szolgál. A név választása tudatos, kulturális, történelmi és politikai döntés eredménye, amely szimbolikusan kijelöli az intézmény helyét és szerepét a közösség életében.

Kárpátalján a magyarság hosszú ideje kisebbségként él. Az ukrán állami és politikai kereteken belül a magyar közösség önazonosságának megőrzése különös figyelmet igényel, ebben a magyar nyelvű oktatás és az oktatási nevelési intézmények elnevezése kulcsszerepet tölt be. Dolgozatom témája szerint a kárpátaljai magyar tannyelvű óvodák és iskolák névtani szempontú vizsgálatával fogok foglalkozni, különös tekintettel arra, hogy az intézmények milyen típusú neveket viselnek és ezek mit tükröznek a helyi közösség kulturális, történelmi és nyelvi önmeghatározásából.

A Kárpátalján élő magyar közösség egy sajátos etnikai, nyelvi és kulturális kisebbséget alkot Ukrajnában. A magyar tannyelvű oktatási intézmények neveinek vizsgálata segít abban, hogy megismerjük, hogyan befolyásolják a nemzeti és etnikai kérdések a névadási szokásokat.

1.1.A dolgozat tárgya és célja

A Kárpátalján található magyar tannyelvű oktatási és nevelési intézmények névtani szempontú vizsgálata lehetőséget ad a névtan, a helyi magyar nyelv és kultúra, valamint az oktatás és nevelés közötti összefüggések feltárására. A kutatásom középpontjában az oktatási intézmények nevei állnak, különös figyelmet fordítva arra, hogy a név hogyan tükrözi a helyi kultúra, nyelv, identitás és közösség szempontjait. A vizsgálat során figyelembe veszem a névadás hagyományait, a szokásos névadási mintákat, a névhasználatot és az esetleges változásokat az idők során. Továbbá azt, hogy jársonként mennyi ugyanazzal a névvel rendelkező iskola található. A neveket névadási csoportokra bontva elemzem szerkezetileg.

Fontos, hogy megértsük, mi motiválta az adott intézmény neveinek megválasztását. A nevek mögött álló kulturális, politikai és társadalmi tényezők feltárása is elengedhetetlen, hiszen a nevek gyakran tükrözik a helyi közösség identitását, valamint a történelmi és politikai változásokat.

A kutatásom célja, hogy a Kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási és nevelési intézmények neveinek névtani szempontú elemzésével hozzájáruljak a helyi nyelv és kultúra megértéséhez, valamint betekintést nyerjek a magyar nyelv és identitás megőrzésének és ápolásának kérdéseibe az oktatási intézmények szintjén.

Megvizsgálom, hogyan és miért választották a különböző iskolák és óvodák neveit. Milyen elvek, hagyományok és trendek érvényesültek a névadásban? Milyen szerepe van a történelmi, vallási és kulturális szempontoknak? Mennyi ugyanazzal a névvel rendelkező iskola van járásonként? Továbbá összehasonlítom, hogy a többnyire magyar lakta járásokban mennyivel jellemzőbb a történelmi személy nevének megjelenése az intézmények nevében, mint a szórványban.

A névadási politikai, társadalmi és történelmi hatásainak feltérképezése. Milyen hatással voltak a különböző politikai rezsimek (szovjet időszak, ukrán állami politika) a névadási szokásokra és az intézmények elnevezésére?

1.2.Hipotézisek

Feltételezésem, hogy a legtöbb kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási és nevelési intézmény neve helyi vagy nemzeti jelentőségű történelmi személyhez kötődik, akinek az élete, munkássága vagy származása kapcsolódik az adott településhez, tehát az intézménynevek tematikus megoszlása alapján a személynévi névadás lesz a leggyakoribb. A semleges vagy számozott elnevezések pedig leginkább a szórványban, városokban vagy több tannyelvű iskolák nevében jelennek majd meg. Az elnevezések gyakran reflektálnak a magyar nyelvű oktatás történeti hagyományaira és a közösség értékrendjére, a névadásban fontos szerepet játszik az identitásmegőrzés és a nemzeti múlt utáni tisztelet.

Jelenlegi véleményem szerint az ukrán állami szabályozások hatással voltak az elnevezési gyakorlatokra, különösen a 2017 után megjelenő oktatási reformok, amikor is megtörtént a középiskolákból líceumokká való átsorolás, viszont ezek, nem szorították ki a magyar nyelvű névadást.

Az óvodákban, Magyarországhoz hasonlóan inkább a természetközeli gyermekvilághoz kötődő elnevezések a jellemzőek.

1.3. Alkalmazott kutatási módszerek

A kutatásom során kvalitatív módszereket alkalmaztam, mivel a célom nem statisztikai adatok számszerű elemzése volt, hanem az elnevezések mögötti kulturális, társadalmi és történeti jelentések feltárása.

Elsőként a névtannal, identitással, kárpátaljai történelmével és kisebbségi oktatással kapcsolatos magyar szakirodalmak áttekintésével foglalkoztam. Néhány ezek közül: Takács Judit: Névtan (2011); Rácz János: Kárpátalja története a honfoglalástól napjainkig (2011); Beregszászi Anikó: A magyar nyelv Kárpátalján: Szociolingvisztikai tanulmány (2001); Csernicskó István: A nyelv színelváltozásai: Nyelvhasználat, nyelvi tájkép, nyelvpolitika Kárpátalján. (2015) stb.

Használtam internetes cikkeket és tanulmányokat, különösen az ukrán oktatási törvényről találtam sok információt az internet segítségével.

Továbbá online források, a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség hivatalos oldala segítségével áttekintettem a jelenleg működő intézmények elnevezéseit járasonként. Az oldalról megtudtam, hogy Kárpátalján 99 magyar tannyelvű iskola és 117 magyar óvoda található, ide sorolandók az egyházi intézmények is.

A kutatás második szakaszában felvettem a kapcsolatot helyi pedagógusokkal és azoknak az intézményeknek a vezetőivel, ahol történelmi személyről kapta a nevét az iskola. A kérdésem arra irányult, hogy mik voltak a névadás szempontjai, volt-e külső befolyás, valamint milyen jelentőséget tulajdonítanak a névnek az adott közösség szempontjából. Törekedtem arra, hogy ha egy járason belül több különböző faluban vagy városban is ugyanarról a történelmi személyről kapta a nevét az iskola, akkor kiderítsem, hogy milyen köze van az adott személynek a településekhez.

A dolgozatomban külön figyelmet szenteltem néhány kiemelt esetnek amelyek mind olyan példák, ahol az intézményi névadás szoros kapcsolatban áll a helyi közösség történelmi tudatával és identitásával.

II. ELMÉLETI HÁTTÉR ÉS TÖRTÉNETI KONTEXTUS

A névtan a nyelvtudomány egyik ága, ami a tulajdonnevek eredetével, alakulásával, szerkezetével, jelentésével és használatával foglalkozik. A névtani kutatások egyik területe az intézménynevek vizsgálata, hiszen ezek a nevek kulturális, történelmi és identitáspolitikai jelentéstartalmat hordoznak. Az oktatási intézmények nevei például nemcsak a kommunikáció praktikus eszközei, hanem az adott közösség értékrendjének, hagyományainak és önazonosságának kifejezései is. (Hoffmann 1993: 25)

A névtani kutatások egyik alapja a névkategóriák rendszerezése. A klasszikus felosztás szerint megkülönböztetünk személyneveket, helyneveket és intézményneveket. A dolgozatomban az intézménynevek képezik az elemzésem központját, azon belül is a magyar nyelvű oktatási és nevelési intézmények elnevezései Kárpátalja területén.

Az iskolanevek nemcsak az intézmények azonosítását szolgálják, hanem eszközként is működnek, ami segítségével a közösségek kifejezik történelmi kötődéseiket, illetve vallási hovatartozásukat, hiszen az iskolanévadás szimbolikus jelentőséggel bír. (Péntek 1997:84)

A névtani vizsgálatok egyik fontos része, hogy megértsük mi alapján, milyen szempontok szerint választanak nevet az adott intézmények. A Kárpátalján működő magyar nyelvű iskolák esetében a névadás gyakran szoros összefüggésben áll a magyar nemzeti identitás megőrzésének törekvéseivel.

2.1. Oktatási és nevelési intézmények névadási sajátosságai

Az oktatási és nevelési intézmények nevei nemcsak az adott intézményt azonosítják, hanem gyakran értékeket és hagyományokat is hordoznak, reflektálhatnak a helyi közösség történelmi hátterére, nyelvi kultúrájára, illetve aktuális társadalmi viszonyaira is. (N. Császi 2006:102-104)

Az intézménynevek több típusban sorolhatók az alapján, hogy milyen háttér áll mögöttük. A leggyakoribbakat az alábbiak szerint foglalom össze:

- Személynévi eredetű intézménynevek – ezek a nevek gyakran híres történelmi személyekről, irodalmi alakokról kapták a nevüket. (Viski Kölcsey Ferenc Középiskola)

- Helynévi eredetű nevek – ide azok az intézménynevek tartoznak amelyek földrajzi elnevezésekből származnak, kifejezik a helyi kötődést és egyszerű azonosítóként szolgálnak. (Tiszapéterfalvai Református Líceum)
- Semleges/funkcionális nevek – ide tartoznak a sorszámozott nevek. Ezek kevésbé hordoznak szimbolikus jelentést, viszont könnyen rendszerezhetők és hivatalosan is jól kezelhetők. (1. Számú Óvoda, Központi Általános Iskola)

A névadásban még fontos szerepet játszanak a politikai korszakváltozások, hiszen nemegyszer előfordult, hogy az intézmények nevét megváltoztatták az aktuális ideológiai irányelveknek megfelelően. Kárpátalján a 20. század folyamán több államigazgatási rendszer is váltotta egymást és ezek mind igyekeztek érvényesíteni a saját nyelvpolitikai és kulturális értékrendjüket az intézménynevek terén is. (Fedinec 2002: 57-58)

Tehát az oktatási intézmények elnevezése nem csupán formai kérdés, hanem mélyebb társadalmi és nyelvi rétegeket is tükröz.

III. A KÁRPÁTALJAI MAGYAR OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

A történelem során a magyarság életében olyan események történetek, amik gyökeresen megváltoztatták és meghatározzák a további sorsát. Megszűntek a birodalmi keretek, felbomlott a Szovjetunió, Ukrajna független állammá kiáltotta ki magát. Ezáltal a kárpátaljai magyarság sokkal több jogot kapott az ukrán államtól. (Gasparics, Ruda, Székely 2019: 11)

3.1.Kárpátalja rövid történelme.

Kárpátalja, a történelmi Magyarország egykori északkeleti peremvidéke, napjainkban Ukrajna egyik legnyugatibb megyéje. Az itteni magyar kisebbség helyzetét, az oktatási és nevelési intézmények fejlődését és nyelvhasználatát nagymértékben befolyásolta a térség történelmének viharossága.

A trianon békeszerződést követően, 1920-ban Kárpátalja Csehszlovákia része lett. Ekkor a magyar nyelvű oktatás korlátozásokkal, de működhetett. (Fedinec 2002: 43)

A második világháború után, 1945-től Kárpátalja a Szovjetunióhoz került, azon belül is az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság része lett. Ezzel egyidőben megindult a térség szovjetizálása, ami a magyar oktatást is súlyosan érintette, sok iskolát bezártak, a magyar nyelv háttérbe szorult és megkezdődött az oktatási rendszer ukránosítása, a magyar kulturális élet visszaszorult. (Bárdi 2004:117)

Ukrajna függetlenségének kikiáltása viszont új korszakot hozott a magyar kisebbség életében. A politikai liberalizáció és a kisebbségi jogok deklarálása lehetőséget adott a magyar nyelvű oktatás újjászervezésére. Új magyar nyelvű tanítási intézmények jöttek létre, illetve magyar vagy kétnyelvű iskolák, óvodák, felsőoktatási intézmények is (pl. a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola megalapítása 1996-ban, Beregszászon).

A független Ukrajna megalakulásával a magyar nyelvű oktatás jogai stabilizálódni kezdtek egészen 2017-ig, az ukrán állam új oktatási törvényt hozott létre. Amely nem összeegyeztethető a 2012-es nyelvtörvény 20. cikkével, amiben kimondják, hogy Ukrajna állampolgárai szabadon tanulhatnak az oktatás minden szintjén, az állam s regionális, kisebbségi nyelveken is, óvodától egyetemig. Ezzel szemben a 2017. szeptemberében megjelenő új oktatási törvényben elfogadták az oktatás nyelvének szabályozását. A törvény

7.cikk 1. pontjából kiderül, hogy „Az oktatási folyamat nyelve az oktatási intézményekben az államnyelv”, a cikkely 4. pontja pedig azt taglalja, hogy a kisebbségek számára, néhány tantárgy több nyelven oktatható. (Fedinec, Csernyicskó 2017:18-19)

A 2017-es oktatási törvény, négy kasztra osztja az Ukrajnában élő népeket:

1. Azok az állampolgárok tartoznak az elsőosztályú állampolgárok közé, akik első osztálytól, érettségiig anyanyelvükön tanulnak, ha az anyanyelvük az államnyelv.
2. Az „őshonos népek” a másodosztályú állampolgárok közé sorolhatók, ezek az állampolgárok az államnyelv oktatása mellett, szintén elsőől érettségiig a saját nyelvükön is tanulhatnak.
3. A harmadosztályú állampolgárok:
 - az elemi iskolában tanulhatnak csak az anyanyelvükön
 - 5. osztályban – 20%
 - 9. osztályban – 40%
 - 10-12 osztályban pedig az iskolai órák nagy részét ukránul kell tanulják.
4. A negyedosztályú állampolgárok- akik nem az EU tagállamok valamelyik hivatalos nyelvét beszélik - mint például az oroszok, már ötödik osztálytól nagyrészt, 80%-ban államnyelven kell tanulniuk.

A 2017-es nyelvtörvény azt is kimondja, hogy a magániskolák maguk választják, hogy milyen nyelven oktatnak az intézményükben, viszont a diákokat kötelezniük kell arra, hogy elsajátítsák az államnyelvet.

A 2019-es oktatási nyelvtörvény jelentősen szűkítette az anyanyelvi oktatás lehetőségeit. A törvények értelmében az iskolákban a 5. osztálytól felfelé fokozatosan áttérnek az ukrán nyelvű oktatásra, amely a magyar közösség szerint súlyosan sérti az anyanyelvi oktatáshoz való jogot. (Beregszászi-Csernyicskó 2020: 45-47) A törvény értelmében Ukrajna minden állampolgára köteles B1-es szinten beszélni a hivatalos államnyelvet. Mivel ez a jogszabály a magánbeszélgetések és az egyházi szertartásokon kívül mindenhol kötelezővé tette az ukrán nyelvet ezért több kisebbségi szervezet is tiltakozott ellene.

A KMKSZ elnöke, dr. Brenzovics László nyílt levélben fordult Ukrajna jelenlegi elnöke felé:

„...Tisztelt Elnök Úr, kérjük, hogy éljen az Önnek Ukrajna törvényei által nyújtott felhatalmazással, valamint befolyásával a törvénykezési folyamatra, és tegye meg a szükséges

lépéseket a kisebbségek alkotmányos jogainak biztosítása, a magyarellenes médiapolitika felülvizsgálata, a magyar szervezetek és társadalmi aktivisták elleni alaptalan eljárások beszüntetése és a Magyarországgal való konstruktív együttműködés megerősítése érdekében.” (URL1)

Ukrajna elnöke 2022. decemberében aláírta azt a törvényt, ami biztosítja a nemzeti kisebbségek nyelvének szabad használatára való jogot. Ez volt az egyik feltétele, hogy megkezdődhessenek a tárgyalások Ukrajna EU-ba való csatlakozásáról.

Tehát a politikai és jogi környezet erőteljesen hat és hatott a magyar nyelvű intézmények működésére, elnevezésére és identitásképző funkciójára. Az intézmények névváltozása gyakran reflektál az aktuális hatalmi viszonyokra.

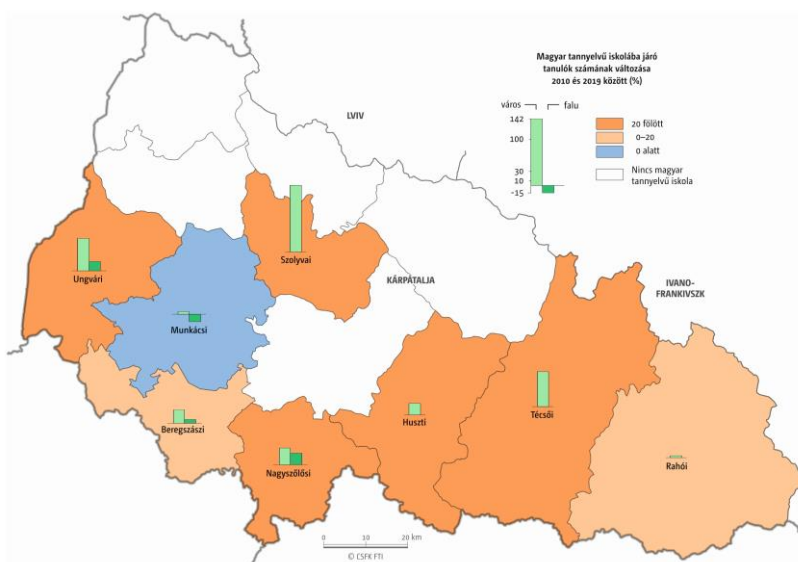
A magyar tannyelvű oktatási hálózat számos kihívással néz szembe, pl. az állami támogatások hiánya, a pedagógushiány, valamint az ukrán nyelvi normák fokozta érvényesítés. A névhasználat és névváltozások továbbra is fontos indikátorai annak, hogy a magyar közösség miként tudja megőrizni önazonosságát.

3.2. Az iskolaválasztás és az oktatáshelyzete Kárpátalján

Az elmúlt évtizedekben a kárpátaljai magyar közösség létszáma csökkeni tendenciát mutatott, ami hatással volt az oktatási intézmények tanulóinak létszámára is. A 2014/15-ös tanévtől kezdődően, az ukrán politikai események következtében, átlagosan évi 3%-kal növekedett a magyar iskolákba jelentkező tanulók száma. Talán azért mert a szülők nagyrésze lehetőséget lát a magyar nyelvtanulásban, hiszen a magyar útlevéllel megnyílik a lehetőség az Európai Unió felé. (Ferenc, Nánás-Molnár 2018: 128) Ez a nézőpont a két nyelvű családok vagy az ukrán anyanyelvű szülők körében jellemzőbb. A magyar szülők magyar nyelvű oktatás választása többnyire összefügg még családi hagyományokkal és az identitás megőrzésének szándékával. Egyes szülők számára fontosabb a magyar nyelvű oktatás, mint az iskola közelsége vagy az államnyelv ismerete. (Széavayné Séra 2015: 92-93) Ugyanakkor a pedagógus személye is jelentős szerepet játszik a döntésben. A szülők gyakran választanak olyan iskolát, ahol megbízható és elismert tanárok oktatnak, különösen az alsóbb évfolyamokon.

Emellett fontos tényező még, hogy a magyar állami finanszírozású Kárpát-medencei Óvodafejlesztési Program keretein belül megújultak vagy újonnan épített magyar nyelvű

oktatási intézmények jöttek létre. Amik az ukrán állami iskoláknál sokkal modernebbek és felszereltebbek. Továbbá a szülők szemében fontos tényező még a magyar nyelvű intézményekbe járó gyermekek oktatási-nevelési támogatása. 2006 és 2014 között 13%-kal majd 2014 és 2018 között 10%-kal nőtt a magyar intézményekbe járó óvodások száma. Ez a növekedés az ezt követő két évben sajnos visszaesett a 2014-es szintre. (URL2)

1. ábra1. Magyar tannyelvű általános iskolába járó tanulók számának változása Kárpátalja járásaiban, 2010-2019.
(Forrás: <https://hungarian-geography.hu/oktatasi-atlasz/terkepek.html>)

Jelenleg a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség (KMPSZ) hivatalos honlapján található információk alapján a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák száma jelenleg 99. Ez az adat a magyar nyelven oktató általános és középiskolákat foglalja magában.

Sajnos a háború kezdetétől napjainkig jelentősen csökkent a gyerekek száma az iskolákban és az óvodákban is. Egyes iskolaigazgatók elmondása szerint, a 2025-ös tanévet 20-30 diákkal kevesebb létszámmal kezdték.

A kárpátaljai magyar oktatás előtt számos kihívás áll. A demográfiai csökkenés, az ukrán oktatáspolitikai változások és a gazdasági nehézségek mind hatással vannak az oktatási intézmények működésére. Azonban a közösség erőfeszítései, a pedagógusok elkötelezettsége és a szülők támogatása reményt ad a magyar nyelvű oktatás fennmaradása és fejlődésére.

3.3. Az oktatási és nevelési intézmények a függetlenné vált Ukrajnában

Kárpátalján nagy jelentősége és hagyománya van a magyar nyelvű oktatásnak. Az ukrán állam oktatási törvényének 25-32. cikkelye foglalkozik az általános és középfokú oktatással. Ennek a törvénynek a javaslata a következő: óvodai nevelés, általános iskola, középiskola, szakmai oktatás és felsőfokú oktatás.

A törvény kimondja, hogy a tankötelezettség 6-15 éves kor. Bár az országban nincs jelenleg teljesen lehetővé téve, hogy az óvodákban elég hely legyen a gyermekek befogadására, mégis különböző rendeletekben kimondják, hogy az iskola előtti egy évben a gyerekek kötelező óvodai nevelésben részt vennie.

Az ukrán állam szerint az alap kő az óvodai nevelés, amire később az iskolákban könnyebb a gyerekeknek építkezniük. A törvény kimondja, hogy az óvoda feladata az ukrán állam szeretetére, család tiszteletére, a nemzeti hagyományok őrzésére, az állam és az anyanyelv egyiránt való tiszteletére való nevelés. A törvény szerint nem csak az anyanyelvet, de az államnyelvet is tisztelni kell, bár ez nem mindig esik egybe, pont úgy mint a nemzetiség. (Orosz, 2005)

A rendszerváltás után új lehetőségek nyíltak meg a magyar nyelvű oktatásban. Lehetővé vált, hogy új magyar iskolákat és óvodákat alapítsanak, valamint a már meglévők fejlesztése is engedélyezve lett.

A 2000-es évekre stabil, jól körülhatárolható magyar tananyelvű intézményrendszer alakult ki Kárpátalján, amely óvodától a felsőoktatásig biztosította az anyanyelvi tanulás lehetőségét. A rendszeres tankönyvkiadás 2000-től indult meg, de napjainkban is fennálló probléma az ukrán nyelv oktatása. Hiszen sem megfelelően képzett tanáraink, sem megfelelő tantervek nem állnak rendelkezésre az ukrán nyelv tanítására magyar ajkú gyermekek számára. (URL3) Ha Ukrajna nem hozott volna súlyos törvényeket a nyelvhasználattal kapcsolatban, a kisebbségi nyelvek problémáját ezzel meg is oldotta volna.

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola alapítása mérföldkő volt a kárpátaljai magyar felsőoktatásban. A főiskola célja a magyar nyelvű pedagógusképzés biztosítása volt. Hiszen a magyar oktatás legnagyobb kihívását a megfelelő számú és színvonalú magyar ajkú tanár hiánya jelentette. (Beregszászi-Csernicskó, 2005.)

2001-ben bocsátotta ki az első végzőseit. Ezek a végzősök, az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar-Ukrán Oktatási-Tudományos Intézetben végzett hallgatókkal kiegészülve, jelentősen javítottak a kárpátaljai magyar lakosság iskolázottságán. 2001-től jelentősen nőtt a felső végzettséggel rendelkezők száma a magyarok körében is, a fiatal generációt főként elkezdte érdekelni a továbbtanulás.

Az 1993-ban megnyíló Nagyberegi Református Líceumot még öt egyházi líceum alapítása követte. Ezek a líceumok fontos szerepet foglalnak el a magyar oktatásban Kárpátalján, hiszen a diákok 90 százaléka folytatja tanulmányait felsőoktatási intézményekben.

Az egyházi líceumok nemcsak magas színvonalú oktatást biztosítanak, hanem hozzájárulnak a magyar nyelv és kultúra szabadon gyakorolható megőrzéséhez, valamint a gyerekek vallási identitásának erősítésében is nagy szerepet játszanak.

A Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum Kárpátalja egyik legismertebb egyházi oktatási intézménye. Az iskola névadója, Sztojka Sándor, a XX.század első felében tevékenykedő görögkatolikus püspök volt, aki jelentős szerepet töltött be a kárpátaljai magyar görögkatolikus közösség életében. A líceum névadója olyan személy, aki nemcsak vallási vezető volt, hanem a magyar közösségért is sokat tett. Ez a névválasztás erősíti a diákokban a közösséghez való tartozás érzését.

Az egyházi líceumok a világi tantárgyak mellett vallási tantárgyakat is oktatnak, így biztosítják a diákok számára a komplex tudás megszerzését. Az intézmények célja, hogy a tanulók egyszerre váljanak művelt, hitét gyakorló és közösségük iránt elkötelezett emberré.

A református líceumok a református egyház irányítása alatt állnak. A római katolikus líceumokat, a római katolikus egyház tartja fenn. Ezek az intézmények gyakran viselnek olyan neveket amelyek vallási jelentőséggel bírnak, ilyenek például a szentek nevei vagy olyan egyházi, történelmi személyiségek neve akik kiemelkedő szerepet játszottak az egyház életében.

Az egyházi líceumok működését számos kihívás nehezíti, beleértve a finanszírozási nehézségeket is. Ennek ellenére ezek az intézmények továbbra is fontos szerepet töltenek be a kárpátaljai magyar közösség életében.

Kárpátalja függetlensége után az oktatási rendszerben reformokat vezettek be, ilyen például a külső független tesztelési rendszer (ZNO) ami az egyetemek jelentkezéséhez kötelező. (Orosz-Pallay, 2021)

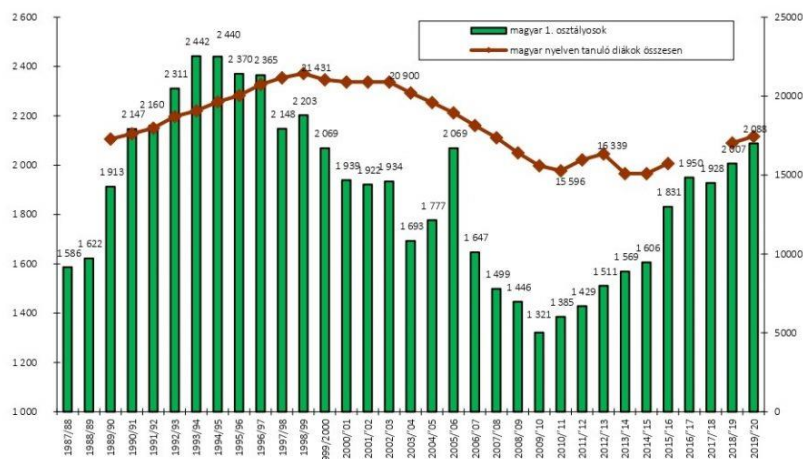
2022-ben a ZNO-t felváltotta Multiteszt, amin az érettségiző diákok egy teszten belül matematika, ukrán nyelv és irodalom és történelem vizsgát tesznek.

Az ukrán oktatási rendszer három szintre tagolódik:

- Iskoláskor előtti nevelés: bölcsődék és óvodák
- Általános közép fokú oktatás: három szakaszra oszlik: alsó tagozat, középső tagozat és felső tagozat
- Felsőoktatás: egyetemek és főiskolák.

A rendszerváltozásnak köszönhetően pozitív fejlődéseket láthatunk az évek során. Az óvodák fejlődéséhez hasonlóan a kárpátjai történelmi egyházak, civilszervezetek, szakmai egyesületek összefogásának köszönhetően újra megnyíltak a magyar elemi iskolák, leginkább a szórványokban, a szülők kérésére pedig bevezették a magyar nyelv fakultatív oktatását és a magyar nyelvi osztályokat némelyik ukrán iskolában.

A 2019/2020. tanévben Kárpátalján 97 magyar nyelven oktató iskolában 16 ezer gyermek tanult magyar nyelven

2. ábra1. A magyar tannyelvű iskolák tanulólétszáma, illetve a magyar nyelven oktató iskolák első osztályába beiratkozó gyerekek száma Kárpátalján 1987 és 2020 között. (Forrás: Hodinka Intézet)

Az aktuális adatok szerint Kárpátalján közel 100 magyar tannyelvű általános és középiskola működik Kárpátalján. Ezeknek az intézményeknek az elnevezései sok esetben

magyar történelmi személyekhez, kifejezve a közösség nemzeti identitását. A magyar tannyelvű intézmények fenntartását számos tényező veszélyezteti napainkban: az elvándorlás, az ebből kialakuló alacsony tanulólétszám, a jogi szabályozások, valamint a nyelvi asszimilációs nyomás.

IV. MAGYAR TANNYELVŰ INTÉZMÉNYEK KÁRPÁTALJÁN

Az eddigi kutatásaimból kiderült, hogy az intézménynevek mögött gyakran történelmi, nemzeti és kulturális okok állnak. Az ukrán nyelvpolitikai irányok, új kihívásokat jelentettek ezen nevek megtartására, illetve hivatalos elismerésük szempontjából.

A vizsgálatom során főként az alábbi kérdésekre kerestem a választ:

- Milyen típusú neveket viselnek a magyar tannyelvű intézmények Kárpátalján?
- Milyen történelmi és kulturális motivációk húzódnak meg a névválasztás mögött?
- Hogyan hat a jogi és nyelvpolitikai környezet a névhasználatra?

4.1. Az intézménynévadás típusai és stratégiái

Az intézménynevek névtani vizsgálata során több típusba sorolhatók a magyar tannyelvű iskolák és óvodák nevei. Ezek közül a leggyakoribb kategóriák:

- Személynévi alapú intézménynevek: ezek az iskolák történelmi vagy irodalmi személyiségekről kapták a nevüket.

Pl: Kaszonyi Arany János Líceum.

A személynévi elnevezések célja kettős, egyrészt identitáserősítő, másrészt értékközvetítő funkcióval is bírnak.

- Földrajzi/településnévi alapú intézménynevek: ezek az intézmények egyszerűen a település vagy a város nevét viselik, gyakran „általános iskola”, „líceum” stb. típussal kombinálva.

Pl: Jánosi Líceum

E típusú nevek funkcionálisan leíró jellegűek, de kevésbé hordoznak szimbolikus tartalmat.

- Semleges vagy funkcionális elnevezések: ide tartoznak azok az intézménynevek, amelyek nem hordoznak etnikai vagy kulturális kötődést a nevükben, gyakran adminisztratív okokból.

Pl: Munkácsi 14. Sz. Általános Iskola

Ezek a nevek gyakran kompromisszumos megoldásként születtek, különösen vegyes tannyelvű vagy állami fenntartású intézmények esetében.

4.2. Az intézménynevek földrajzi eloszlása

Kárpátaljai magyar lakossága elsősorban a Tisza-mente és a Beregszászi járás területén koncentrálódik, ezért a legtöbb magyar tannyelvű oktatási és nevelési intézmény is itt található. A vizsgálatom során több mint 100 magyar tannyelvű intézmény adatait tekintettem át. Ezek között szerepelnek: óvodák, általános iskolák, középiskolák és líceumok.

A nevek földrajzi eloszlása szoros összefüggést mutat az etnikai térszerkezettel. A legtöbb magyar elnevezésű intézmény Beregszász, Munkács, Nagyszőlős és környékén található, míg az ukrán többségű térségekben a magyar intézménynevek gyakran kompromisszumos vagy szám szerinti megnevezést kaptak. Cserincskó István rámutat arra, hogy „a magyar nyelvű közoktatási intézmények döntő többsége a Tisza menti magyar többségű falvakban és városokban működik, ahol a magyar nyelv közösségi nyelvként is él” (Cserincskó, 2017)

A legnagyobb sűrűség Beregszászi járásban tapasztalható, ahol több olyan intézmény működik, amely kizárólag magyar nyelven oktat. Ebben a térségben gyakoribb, hogy a névadásban megjelenik történelmi személy.

Ezzel szemben az ukrán többségű régiókban (például Huszti járás, Rahói járás) magyar tannyelvű intézmények alig működnek. Ezeken a területeken a névadás sem mutat olyan gyakorisággal magyar kulturális kötődést, sokszor csupán számozott, semleges elnevezésekkel találkozunk.

A kutatásom során az alábbi névadási típusok rajzolódtak ki:

- Személynévi alapú intézménynévadás – az egyik leggyakoribb névadási típus. Ezek az elnevezések jellemzően történelmi vagy irodalmi személyiségeket idéznek meg. Például: Salánki Mikes Kelemen Középiskola; Beregszászi Kossuth Lajos Líceum. Ezek a névadások nem pusztán kulturális azonosulást tükröznek, hanem „egy közösség jövőkép megalkotásában is szerepet játszanak, hiszen a névadó személy értékei irányt mutatnak a közösség fiatal tagjai számára”. (Beregszászi-Cserincskó, 2005)
- Földrajzi alapú intézménynevek – az iskolák jelentős része egyszerűen a település nevét használja.

Például: Bányai Líceum; Mátyfalvai Általános Iskola

Ezek az elnevezések kevésbé hordoznak identitáserősítő üzenetet, inkább funkcionális célt szolgálnak. Ugyanakkor ezek is a lokalitáshoz való kötődést fejezik ki. A helynevek, különösen kisebbségi kontextusban, a „tér birtoklásának és nyelvi megnevezésének eszközei”. (Cserncsikó, 2015)

- Vegyes és összetett nevek – ezek az elnevezések többféle információt hordoznak: tartalmazzák a település nevét, a felekezeti hovatartozást vagy a névadó személy nevét. Például: Péterfalvai Református Líceum; Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnázium.

Egyre gyakrabban jelennek meg az intézménytípus megnevezései is, mint a „líceum”, „gimnázium” ami a rendszerváltás utáni oktatási reformokat is tükrözi. (Beregszászi, 2001)

- Semleges, számozott elnevezések – ezek főként vegyes tannyelvű, állami fenntartású intézményekre jellemzők, ahol az identitáspolitikai megfontolások háttérbe szorulnak. Például: Rahói 1.Sz. Középiskola; Kőrösmezői 1. Sz. Bázisiskola.

A hivatalos dokumentumok gyakran csak az ukrán elnevezést rögzítik. Az iskolák magyar tagozatai helyi szinten viszont továbbra is használják a „nem hivatalos” magyar neveket.

A névhasználat gyakran kettős: a hivatalos adminisztrációban az ukrán vagy kétnyelvű forma szerepel, míg a helyi magyar közösség ragaszkodik a hagyományos, magyar megnevezéshez. Ez különösen szemtűnő ott, ahol politikai vagy nyelvhasználati viták övezik az intézmény működését. Mivel a hivatalos névhasználat nem mindig tükrözi a helyi közösség nyelvi gyakorlatát, ezért a nyelvhasználat egyfajta ellenállás formájává is válhat. (Cserncsikó, 2017)

4.3. Névadási motivációk

A kárpátaljai magyar oktatási és nevelési intézmények elnevezései jól példázzák, hogy milyen komplex motivációs háttér húzódik meg az egyes nevek mögött. A kisebbségi közösségek számára az identitás megőrzésének egyik legfontosabb terepe az oktatás, ahol a névadás szimbolikus jelentőségű. Az olyan névadások, amelyek híres magyar történelmi, irodalmi vagy vallási személyiségeket emelnek be az intézmény elnevezésébe, közvetlenül

hozzájárulnak a közösségi identitás megerősítéséhez, „a név nem pusztán azonosító, hanem a nyelvi tájkép részeként ideológiai üzenetet is közvetít – különösen kisebbségi helyzetben, ahol a nyelvhasználat politikai kérdés” (Csernicskó, 2015)

A névadás emlékezetpolitikai aktus is. Több intézménynév célja, hogy a közösség életében fontos szerepet betöltő eseményeket, személyeket vagy értékeket konzerváljon. A hagyományörző jelleg a felekezeti oktatási intézményeknél erősíti az egyházi és kulturális örökség szerepét az oktatásban. A hagyomány szerepe a névadási szokásokban, egyfajta „időhíd”, összeköti a múltat a jelennel, emlékeztet az adott település történelmi múltjára és segíti annak a megélését. (Csernicskó, 2017)

A személynevek ilyen módon közvetítik az értékeket a generációk között, hozzájárulnak a kulturális örökség átadásához – különösen fontos ez a az asszimilációs nyomás alatt álló kisebbségi közösségek esetében.

Kárpátalján a névadás az utóbbi évtizedekben gyakran politikai kontextusba ágyazódik. A hivatalos nyelvpolitika és a helyi magyar közösség nyelvhasználati igényei között gyakran feszültség alakul ki, ez az intézménynevek használatában is megjelenik.

A névhasználat politikai aspektusa különösen szembetűnő akkor, amikor új intézmények alapításáról van szó, vagy amikor egy korábbi intézményt neveznek át. Az utóbbi időszakban több olyan eset is történt, ahol a magyar közösség által javasolt név nem kapott hivatalos jóváhagyást az oktatási hatóságok részéről.

Vannak esetek amikor a névadás kompromisszumos megoldásként kétnyelvű vagy semleges formát ölt. Leginkább ott, ahol a magyar lakosság kisebbséget alkot, vagy ahol több tannyelvű oktatás folyik az iskolában. Az óvodák gyakran semleges, virágneveket kapnak, ezek esztétikusak, politikailag semlegesek, így „identitásmegőrző szerepük a gyermeknyelvi szocializáció révén mégis jelentős”. (Beregszászi-Csernicskó, 2005)

4.4. Az intézmények névtani szempontú vizsgálata, járások szerint

Kutatásom során járásonként vizsgáltam az oktatási és nevelési intézményeket is, arra keresve a választ, hogy járásonként mennyi azonos nevű intézménnyel találkozok és ha a különböző járásban fordul elő ugyanazon történelmi személy neve a névválasztásban, akkor mi az esetleges közös ok.

A vizsgálatot a felső-Tisza-vidéken kezdtem, a rahói járás magyar iskoláinak névadási szokásait tanulmányoztam. Számszerint három magyar iskola található a járásban, mindhárom iskolának semleges, számozott megnevezése van. A szórványmagyarság területén a legjelemezőbb ez a forma.

Rahói járás

Rahói 1.sz. Középiskola neve semleges, mivel nem tartalmaz személynevet, egy numerikus bejegyzést és az intézménytípusát jelöli. Szerkezetileg a „Rahói” [Településnév] + „1.Sz.” + [Középiskola] arra utal, hogy ez a település első számú iskolája, ez gyakran elterjedt elnevezési szokás az iskolák közötti megkülönböztetés szempontjából. Ez leginkább a praktikus azonosítást szolgálja. Az iskola neve nem rendelkezik egyértelmű politikai vagy történelmi háttérrel, de vegyük figyelembe, hogy a középiskolák elnevezése sokszor az ukárn oktatási struktúrára és annak normáira építkezik.

Körösmezőn szintén hasonló a helyzet mint Rahón. A név semleges, helynévi típusú. Az „1.Sz.” az iskolák közötti különbözőséget és rendszerezést jelzi. A bázisiskola szó egy iskolai típus, amelyet olyan intézményekre használunk, amelyek központi szerepet játszanak egy adott oktatási rendszerben. Az iskola neve arra is utal, hogy az intézmény kiemelkedő szerepet játszik a helyi oktatási rendszerben.

A Gyertyánligeti Középiskola névtípusa helynévi típusú, mivel a település neve szerepel benne. Ebben az esetben ez a legfontosabb információ. A település nevének használata segít az iskola elhelyezkedésének azonosításában.

Técsői járás

Szórványmagyarsághoz tartozik még a técsői és huszti járás is, ám itt már megjelennek a történelmi személyek nevei is egyes iskolák elnevezésében. A técsői járásban a magyar iskolák névadási gyakorlata elsősorban a helyi történelmi személyiségek, írók és tudósok tiszteletére épül.

Például az Aknaszlatinai Bolyai János iskola, ami 1992. május 25-én vette fel a híres matematikus nevét.

Az intézmény nevének típusa személynévi típusba tartozik, hiszen Bolyai János, a világhírű matematikus nevét viseli. A névválasztásnak fontos oka van, az iskolában nagy szerepet kap a matematika oktatása, emellett kifejezetten odafigyelnek a számítástechnika

oktatására is, ami Bolyai szellemi örökségéhez jól illszekedik. A névadás funkcionálisan motivált, vagyis az oktatási profil és név között tematikus kapcsolat van.

A név szerkezete három fő elemből áll:

1. Helynévi előtag: „Aknaszlatinai” – a települési lokalizációt jelzi
2. Személynév: Bolyai János – névadó személy
3. Intézménytípus megnevezése: líceum – az ukrán oktatási rendszerben a középfokú oktatási intézmények egyik hivatalos típusmegnevezése, ami az új törvény szabályozása szerint kötelező forma lett az egykori középiskolák helyett. (Fedinec-Cserniczkó 2017:104)

A név magyar nyelvű megnevezés, amely szemben áll az ukrán nyelvpolitikai törekvésekkel, amik az államnyelv dominanciáját szorgalmazzák. (Beregszászi-Cserncsikó 2020:87)

Bár az iskolában évről évre kevesebb a magyar diák, a névadás mégsem csak tisztelgés a kiváló magyar tudós előtt, hanem az iskola szellemiségének és küldetésének kifejező eszköze is, ami a nemzeti identitás megőrzésének eszméjét közvetíti.

A következő szórványban lévő magyar iskola a Técsői Hollósy Simon Magyar Tannyelvű Líceum. Az intézmény 1993-tól viseli a magyar művész nevét, akinek személyes kötődése van a településhez, hiszen 1903-1918 között Técső városában élt, ahol megalapította a nemzetközi festőiskolát. A vásorban található még egy magyar iskola, Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceum, ami egyházi fenntartású líceum, ahogyan a nevében is megjelenik.

Mindkét intézménynév összetett típusba sorolható, hiszen több névtani elemet is tartalmaznak:

A helynévi típus és a nyelvi és intézménytípus jelölése mindkettőben egyezik.

A Técsői Magyar Tannyelvű Református Líceumnál megjelenik a felekezeti hovatartozás jelölése. A Técsői Hollósy Simon Magyar Tannyelvű Líceum ezzel ellenkezőleg, személynév jelenik meg az elnevezésében. A második intézmény neve tehát történelmi személynévhez is kapcsolódik, míg az első vallási identitást hordoz.

Szerkezetileg mindkét iskola viseli a település nevét, ami helymeghatározó funkcióval bír. A „Magyar Tannyelvű” kitétel pedig mindkét esetben a nyelvi identitást és a kisebbségi

közösséghez való tartozást fejezi ki. Az ukrán oktatási rendszer szerinti iskolatípust jelöli a líceum, bár ez középiskolai szintet fed le a Hollósy Simon Magyar Tannyelvű Líceumnál.

A Református Líceum a nevében a vallási kötődést, egyházi identitást mutat. A Hollósy Simon nevét viselő iskola nevében a történelmi névadás jelenik meg. Mindkét név erőteljes identitáskifejező, kulturális és társadalmi üzenetet hordoz.

Husztai járás

A husztai járásban két magyar tannyelvű oktatási intézmény működik: A Viski Kölcsey Ferenc Oktatási-Nevelési Komplexum és a Husztai Gimnázium. Az intézmények névadási gyakorlata és pedagógiai kihívásai jól példázzák a járás etnikai összetételéből fakadó különbségeket.

A Husztai Gimnázium sohasem kapott történelmi magyar személyiségről elnevezést. Ennek oka, hogy Huszton túlnyomórészt ukrán anyanyelvű állampolgárok élnek, akiknek a magyar nemzeti identitás megőrzése és a hagyományok képviselése nem elsődleges szempont. Az oktatás magyar nyelven történik, a diákok anyanyelve viszont az ukrán. A vegyes nyelvi háttérből fakadóan az oktatási folyamat számos nehézségbe ütközik: az oktatók arról számolnak be, hogy a tanulók között akadnak olyan is, akik egyáltalán nem rendelkeznek magyar nyelvi alapismeretekkel. Ez jelentősen megnehezíti az egységes pedagógiai munkát és az anyanyelvi szintű tudás átadását, ezért ezeknek a gyerekeknek a magyar iskolában, a magyar idegen nyelvként kell tanítani.

Névtanilag elemezve a Husztai Gimnázium típusa:

- Helynévi típus, hiszen a településhez való földrajzi kötődést mutatja.
- Intézménytípus-jelölő – a „Gimnázium” a középfokú oktatás típusát jelöli.

Nem szerepel benne személynév vagy vallási hovatartozás, tehát, semleges, földrajzi típusú névadás. A gimnázium elnevezése mögött semlegesség és az elfogadhatóság áll. Tekintettel arra, hogy az iskolában nagyszámban járnak ukrán anyanyelvű diákok is. Az elnevezés funkcionális, de nem hordoz különösebb történelmi vagy kulturális üzenetet, praktikus, de névtanilag kevésbé tartalmas.

A Viski Kölcsey Ferenc Oktatási-Nevelési Komplexumban a tanulók döntő többsége magyar anyanyelvű – az oktatás így jóval gördülékenyebb.

A viski magyar oktatási intézmény története messzire nyúlik vissza. A források szerint 1556-ban működött, kezdetben református iskolaként. Az iskola folyamatos fennállása a térség egyik legidősebb működő magyar oktatási intézményévé emeli, amely a mai napig a magyar nyelvű oktatás és identitásmegőrzés kiemelt központja a Felső-Tisza vidéken. Az iskola elnevezése nemcsak identitásmegőrző funkciókat tölt be, hanem történelmi tudatot is erősít. A névadás alapjául szolgáló Kölcsey Ferenc több alkalommal is megfordult a településen. A fennmaradt helyi történetek szerint, a viski Várhegyen található gyógyfürdőben töltött sok időt. Ennek emlékére nevezte el róla az iskolát, az 1990-as évek elején, felváltva a korábbi „Viski 2. számú iskola” elnevezést.

Az iskola nevének szerkezete három fő névelemet ötvöztet: földrajzi, történelmi (személynévi) és funkcionális. A név összetettsége már önmagában kiemeli az intézmény identitásmeghatározó törekvéseit. Névtani besorolása szerint:

- Helynévi típus jelenik meg benne
- Személynévi típus: Kölcsey Ferenc, nemzeti jelentőségű történelmi személyiség neve
- Intézménytípus-jelölő – „Oktatási-Nevelési Komplexum”, ami széles spektrumú oktatási tevékenységet feltételez, hiszen óvodától középiskoláig terjed az oktatás az intézményben.

A Viski Kölcsey Ferenc Oktatási-Nevelési Komplexum névadás erőteljes identitáskifejező aktus. A választás indokoltságát erősíti Kölcsey és Visk történelmi kapcsolata. A viski iskola a helyi magyar közösség egyik fontos identitástámasza.

4.5. A beregszászi járás iskoláinak névadási szokásai

Következő járás a beregszászi járás, ahol a leggyakoribb a magyar személyiségek neveinek használata az iskolák elnevezésében. Több történelmi, kulturális és demográfiai tényező vezethető vissza, mint például a magyarság aránya és történelmi jelenléte. A beregszászi járás a legmagyarabb terület Kárpátalján, lakosság többsége magyar nemzetiségű, egyes falvakban 90% felett. Beregszász városa a magyar közigazgatás és oktatás központja volt évszázadokon keresztül, már a 19. században működött itt református iskola és magyar gimnázium. Az ukrán nyelvpolitikai változások következtében a magyar közösségek

hangsúlyosabban keresik az identitáserősítő szimbólumokat, ide tartoznak az iskolaelnevezések is.

Emellett a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség és a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség aktívan támogatja a magyar történelmi és irodalmi személyekhez kötődő iskolanévadásokat. A névadás gyakran része a helyi emlékezetpolitikai stratégiának, amellyel megerősítik a magyar kulturális örökség jelenlétét.

Kárpátalján ebben a járásban található a legtöbb magyar tannyelvű iskola. Számszerint 59, ebből 22 intézmény történelmi személyről kapta a nevét. Kisebb falvakban, jellemző, hogy a földrajzi elhelyezkedés szerint kapta az iskola nevét, ebben a járásban a semleges, számozott elnevezések egyáltalán nem gyakoriak, általában egy iskola van a faluban, ezért szükségtelen számszerint megkülönböztetni őket, a városokban néhányánál még felvan tüntetve, hogy hanyas számú iskola, de ezekben az esetekben történelmi személyek nevei is megjelennek az iskola nevében.

Két olyan iskola van, amelynek a nevében számozott elnevezés is megjelenik, mindkettő nagyobb településeken található meg, ahol több iskola van, ezért szükséges lehet a számszerinti megkülönböztetés is. A Nagyszőlősi 3. Sz. Perényi Zsigmond Középiskola és a Tiszaújlaki 2. Sz. Széchenyi István Középiskola neve, névtanilag nagyon informatívak. Az elemzésük során az alábbi információkat következtettem le róluk:

Mindkét iskolanév összetett típusú, három fő elemet tartalmaz:

- Helynévi típust
- Sorzámot – „3. Sz.”, „2. Sz.” – a korábbi szovjet típusú oktatásszervezésből megmaradt jelölés, ami még ma is megjelenik néhány esetben Kárpátalján. Ezek a nevek semlegesek, nem utalnak kulturális jelentésre, de megkönnyítik az adminisztrációt.
- Személynévi típus – Perényi Zsigmond és Széchenyi István történelmi személyre utalnak, akik a magyar történelem jelentős szereplői voltak.

Szerkezetileg mindkét név: helynév + sorszám + személynév + intézménytípus. Ez az elrendezés különösen ott gyakori, ahol az iskolák száma nagyobb és fontos a megkülönböztetés. Mindkét intézménynév példája annak, hogyan kombinálnak Kárpátalján a

személynévi, helynévi és szémozott iskolanévadási típusok. Ezek az iskolák egyszerre őriznek múltat és formálnak közösségi jövőképet is.

A járásban 36 iskola nevének típusában a helynévi típus jelenik meg, néhány példa: Aklihegyi Gimnázium, Gyulai Gimnázium, Tiszaúj helyi Általános Iskola, Hetenyi Elemi Iskola, stb. Ezekben az esetekben a település neve szerepel benne, emellett a „Középiskola”, „Gimnázium” vagy „Líceum” megnevezés, ami az intézménytípusát jelöli. Az iskolák elnevezése a helyi közösséghez való kötődést és az iskolai oktatás kapcsolatát hangsúlyozza. Ezek a nevek tömörek, letisztultak és egyszerűek, semleges identitású név, nem hordoznak különösebb kulturális üzenetet, csak funkcionálisan azonosítják az intézményt.

A beregszászi járásban több egyházi líceum is található, szám szerint három. Két református és egy katolikus, névtani szempontok szerint a református iskolák nevének típusa egyforma.

A név három fő komponensből áll és mindkét intézménynév az alábbi típusjegyeket hordozza:

- Helynévi típus – hiszen mindkét esetben földrajzi elhelyezkedésre, településekre utal a név első tagja, ezáltal ezek az intézmények lokalizálva vannak.
- Vallási, felekezeti típus – a „Református” elem a fenntartó egyházhoz való tartozást jelöli, történelmi, magyar protestáns hagyományokra utal.
- Intézménytípus-jelölő – a líceum középfokú oktatási intézménytípus az ukrán oktatási rendszerben, ez az elnevezés megfelel az állami jogszabályi kereteknek.

Tehát a református líceumok nevei rendkívül informatívak és kulturális és vallási szerepet is képviselnek. A névadás célja a vallási értékek és magyar nyelvű oktatás integrálása a névbe. Ezek a nevek kifejezik a református közösség kulturális autonómiáját, ezek az iskolák hitbéli és értékközvetítő elveket is képviselnek.

A beregszászi járás egyetlen katolikus líceuma a Karácsfalvai Sztojka Sándor Görög Katolikus Líceum. Az iskola neve összetett típusú, mivel több névtani kategória is megjelenik benne.

- Helynév típus – az iskola földrajzi elhelyezkedésére utal
- Személynévi típus – „Sztojka Sándor” – a névadó egyházi személy szorosan kapcsolódik a görögkatolikus hitéhez és Kárpátalja történelméhez.

- Vallási típus – „Görög Katolikus” ez jelöli az iskola fenntartóját és felekezeti elköteleződését. Vallási és hitbéli nevelést és értékrendet is közvetít.
- Intézménytípus-jelölő – középfokú oktatási intézmény.

Tehát a líceum neve nemcsak helyileg és vallásilag pozicionált, hanem történelmi tartalmat is hordoz. Névadásban fontos motivációs szerepet töltött be a megemlékezés Sztojka ándor életművéről, másrészt példaképállítás, hiszen Sztojka alakja a keresztény értékek követését szimbolizálja.

Megjelenik több olyan iskola járáson belül, akik ugyanarról a történelmi személyről kapták a nevüket. Ilyen például: Nagypaládi Móricz Zsigmond Középszintű Oktatási Intézmény és a Csetfalvai Móricz Zsigmond Gimnázium; a Salánki Mikes Kelemen Középiskola és a Beregszászi Mikes Kelemen Líceum; a Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Szakgimnáziuma.

Azok az intézmények, amelyeknek nevei a személynévi típusba tartoznak, a járásban egységesen néznek ki szerkezetileg

[Településnév] + [Személynév] + [Intézménytípus]

Ez a felépítés szabályos és gyakori a kárpátaljai magyar iskolák névadásában.

Egy ilyen konkrét példa a Kaszonyi Arany János Líceum. Névtani szempontú elemzés során a következők állapíthatók meg a líceum nevééről:

Az intézmény nevének típusa személynévi típus, ez a típus identitásképző. A név három fő részből áll.

1. Településnév
2. Személynév
3. Intézménytípus

Ez a szerkezet Kárpátalján működő magyar iskolák körében gyakori. Az Arany Jánosról való elnevezés célja a magyar irodalmi hagyományok ápolása és a történelmi események felelevenítése. A „líceum” típusjelölés, az ukrán oktatási reformok miatt terjedt el. A líceum ezelőtt középiskolaként volt jelölve és jelenleg is ennek az oktatástípusnak felel meg. 2019. februárjában vette fel a Kaszonyi Arany János Líceum nevet.

Hasonlóan a Huszti járáshoz, a Beregszászi járásban is megfigyelhető az a névadási gyakorlat, hogy az oktatási-nevelési intézmények elnevezésére olyan történelmi

személyiségek neveit választják, akik az adott településen személyesen is megfordultak; ez a lokális kötődés gyakran meghatározó tényezőként szolgál a névadás során. Éppen azért, az elemzéseim alatt, a beregszászi járásban a történelmi személyek neveivel ellátott iskolák közül, azokat elemeztem névtanilag, amelyeknél az adott személynek, akinek a nevét az intézmény viseli személyes kötődése volt a településen.

A helyi történelmi eseményekhez és személyes élményekhez való kötődés jó példája a Kaszonyi Arany János Líceum elnevezése. A névadás alapjául szolgáló esemény szerint Arany János, a 19. századi magyar irodalom kiemelkedő alakja, egy Tisza-áradás következtében két hetet töltött a faluban. Tartózkodása alatt helyi ihletésű történeteket ismerhetett meg, köztük a „Fülemüle” történetét, amelyről később a „A Fülemile” című versét írta. Az iskola elnevezése nem csak tisztelgés a költő munkássága előtt, hanem a helyi kulturális emlékezet egyfajta megőrzése és újrakereztezése is, amely erősíti a történelmi identitását és az oktatási intézmény szimbolikus jelentőségét.

Ilyen példa még a Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum. A vári középiskola 1995-ben vette fel II. Rákóczi Ferenc nevét. A névválasztás motivációja Gálfi Dezső helyi magyar nyelv és irodalom tanár szavaival fogalmazva: „Vári fontos szerepet töltött be a Rákóczi-szabadságharc idején, 1703. május 21-én, Tarpa után az akkor mezővárosi rangot viselő település piacterén bontották ki Esze Tamás talpasai a II. Rákóczi Ferenc által Brezánból küldött, „Cum Deo pro Patria et Libertate” feliratú zászlókat, ezzel táborozást indítva a helyiek körében. Az 1703. május 21-én, illetve másnap, 22-én Beregszászban történt eseményeket tekintik a Rákóczi-szabadságharc kezdetének.

Emellett a későbbi vezérlő fejedelem nevének a felvételéhez az is alapul szolgált, hogy a források szerint 1703. július 14-én, a szabadságharc első győztes ütközete, a Tiszaújlak és Tiszabecs között lezajlott csata előtti éjszakát Rákóczi csapatai Vári határában töltötték, maga a vezért pedig Mezőváriban kaphatott szállást. A felsoroltak miatt lett az oktatási intézmény hivatalos magyar neve előbb Vári II. Rákóczi Ferenc Középiskola, majd évekkel később Vári II. Rákóczi Feren Magyar Tannyelvű Középiskola, most pedig Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum.”

Az iskolában több emlékmű is helyet kapott a fejedelemről és a váriban történő történelmi eseményekről. Ilyen például Ortutay Zsuzsanna beregszászi keramikus, szobrász, tanár, éremművész munkája, aki a vári zászlóbontásnak emléket állító, az iskola nevét is megjelenítő

domborművet ajándékozott az intézménynek. Ami az iskola bejáratí ajatjával szemben lévő falon található.

3. ábra Ortutay Zsuazsanna: Mezőváriban történő zászlóbontás, a II. Rákóczi Ferenc szabadságharc idején.
(Forrás:<https://variiskola.com.ua/hu/galeria2>)

A másik emlékmű Bú József szatmárnémeti fafaragó ajándéka, ami a Vári II. Rákóczi Ferenc Líceum tanári szobájának a falán kapott helyet.

4. ábra (Forrás: <https://variiskola.com.ua/hu/galeria2>)

A beregszászi járásban két oktatási intézmény is Móricz Zsigmond nevét viseli: Nagypaládi Móricz Zsigmond Középszintű Oktatási Intézmény és a Csetfalvai Móricz Zsigmond Gimnázium.

Csetfalván a névválasztás nem csak az író irodalmi jelentőségét tükrözi, hanem szoros személyes és családi kötődéseit is a térséghez. A költő édesanyja, Pallagi Erzsébet ezen a településen született, nagyapja, Pallagi József, a 19.század második felében református lelkészként szolgált itt. Móricz maga is megfordult Csetfalván, ahol népköltészeti gyűjtőmunkát végzett, népdalokat és mondákat jegyzett fel. Nagypalád szintén jelentős helyszín volt Móricz népköltészeti gyűjtőútjai során. A 20. század elején többször is megfordult a faluban, ahol népdalokat és más folklór elemeket gyűjtött. 64 népdalt jegyzett le a településen. Ezek az anyagok később beépültek az irodalmi munkásságába, gazdagítva ezzel a magyar népi kultúrát. (Molnár; Papp, 2022)

Kutatásom során több iskolaigazgatóval felvettem a kapcsolatot, hogy megtudjam, miért az adott történelmi személyről lettek elnevezve. A következő válaszokat kaptam:

A Nagyszőlősi 3.sz Perényi Zsigmond Középiskola igazgatójának válasza:

„Tanintézményünk nevének eredete: A Nagyszőlősi 3. számú Perényi Zsigmond Középiskola névadásának háttere.

A Nagyszőlősi 3. számú középiskola Perényi Zsigmond nevét viseli, aki Ugocsa vármegye főispánja volt, valamint az 1848–49-es magyar szabadságharc vértanújaként vált ismertté. Perényi Zsigmond, a magyar felsőház elnökeként 1849. április 14-én aláírta a függetlenségi nyilatkozatot, ezért a szabadságharc leverése után kötél általi halálra ítélték és kivégezték, így a magyar történelem mártírjai közé tartozik.

A névválasztás szorosan kapcsolódik Nagyszőlős város történelméhez, ugyanis az iskola épülete a régi ugocsai vármegyeháza épületében kapott helyet, amelynek egykor Perényi Zsigmond is meghatározó szereplője volt. Perényi mellszobra is ezen a helyszínen, az iskola előtt áll, ezzel is erősítve az intézmény és a történelmi személyiség közötti kapcsolatot. Itt rendszeresen tartanak megemlékezéseket az 1848–49-es szabadságharc hőseinek tiszteletére.

Az iskola 1946-ban alakult meg, majd 1956-tól középiskolaként működött. 1972-ben ideiglenesen összevonták egy ukrán tannyelvű középiskolával, és 8. számú vegyes tannyelvű iskolaként működött tovább. A helyi magyar közösség törekvéseinek köszönhetően 1990. augusztus 1-jén visszanyerte önállóságát, és 2002. december 16-án hivatalosan is felvette Perényi Zsigmond nevét, amikor az új elnevezés bekerült az oktatási nyilvántartásba.

A névadás célja az volt, hogy méltó módon emlékezzenek meg a térség egyik kiemelkedő történelmi alakjáról, aki helyi kötődésüként fontos szerepet játszott a magyar történelem egyik sorsfordító korszakában. Perényi Zsigmond neve ma nemcsak a középiskola elnevezésében, hanem szellemiségében is tovább él: a tanintézmény a magyar oktatás és hagyományápolás fontos helyi központja.

Tisztelettel, az iskola igazgatósága.”

A Beregszászi Horváth Anna Gimnázium igazgatójának válasza:

„Iskolánk 2016-ban vette fel Horváth Anna művésznő nevét. Horváth Anna, városunk kiemelkedő személyisége volt és több éven keresztül tanított iskolánkban művészettörténetet.”

A Nagymuzsalyi Hunyadi János líceum igazgatójának a válasza:

„Miután megalakult a Beregszászi kistérség, iskolánkat átminősítették liceumnak, így lehetőségünk lett 2021-ben arra, hogy intézményünket átnevezzük, és valamelyik vidékünkhez kötődő történelmi személyhez kössük az iskola nevének kiválasztását.

Mivel a XV. században itt Hunyadi birtokok voltak (1945-ig) ezért Hunyadi Jánosra esett a választásunk, aki "Európa megmentője" volt a törökök elleni harcban. A család

leszármazottjai 1944 októberéig kastéllyal rendelkeztek, mely Hunyadi néven maradt meg a falusiak emlékezetében. A szovjetek bevonulása után a kastélyt lebontották, csak néhány tölgyfa maradt meg a parkból. A Hunyadi család emlékére szerettünk volna adózni a névválasztással. Így lett A Nagymuzsalyi Középiskolából Nagymuzsalyi Hunyadi János Líceum.”

A Badalói Gvadányi József Líceum igazgatójának a válasza:

„1990-ben az iskola felvette gróf Gvadányi József nevét, abból kifolyólag, hogy az 1970-es évek közepén Váradi-Steinberg János, az ungvári egyetem professzora a debrecni könyvtárban való kutatása során rátalált a gróf Gvadányi József által írt elbeszélő költeményre.

Gvadányi József, az ismert lovas generális, a magyar felvilágosodás és a nemzeti nemesi ellenállás sajátos alakja 1763-tól kezdődően hosszú hónapokat töltött Badalóban. Itt tartózkodásának első félévének a sokszor eseménytelen, de néha éppenséggel kalandos hetek, hónapok élményanyagából született a „Badalai kvártélyozás” című kötetecske.

Ezt az eseményt az iskola bejáratánál elhelyezett emléktábla örökíti meg, amelynek szövege a következő:

*„Iskolánk névadója Gróf Gvadányi József lovas generális és író emlékére, aki 1763-tól 1765-ig községükben állomásozott, itt írta Badalai kvártélyozás című művét.
Állította Beregszászért Alapítvány Gróf Gvadányi József alap 2016.”*

4.6. Az ungvári és munkácsi járás iskoláinak névadási szokásai

Az ungvári és munkácsi járásokban hasonló a helyzet a névadási szokásokban, mint a Felső-Tisza-vidéken, itt is többnyire a semleges, számozott elnevezések a jellemzők, különösen a városokban, a kétnyelvűség és a többnemzetiségű környezet hatása érezhető a névadási gyakorlatban, a diákok nagyrészt inkább ukrán anyanyelvűek. A magyarság itt is szórványnak számít. A járások falusi iskoláiban jellemző a vegyes és összetett nevek, amik a falvak nevét tartalmazzák.

A Munkácsi Szent István Líceum igazgatójának válasza, arra a kérdésemre, hogy miért kapta az iskola ezt a nevet:

„A Munkácsi Szent István Líceum először Munkácsi Magyar Tannyelvű Líceumként kezdte meg működését. Később a törvények miatt nem szerepelhetett a névben az a jelző, hogy magyar tannyelvű. Egykori igazgatónőnk és a Püspök Atya elgondolkodtak azon, hogy mely név lenne megfelelő. A Püspök Atya a Szent Margit nevet javasolta, de egykori igazgatónőnk rátalált a nyíregyházi Szent Imre Gimnáziumra, felkeltette a figyelmét ez a név, hasonló, de más nevet szeretett volna, így felvette velük a kapcsolatot, és így lett Szent István Líceum iskolánk neve. Minden dokumentumot újra kellett regisztrálni, a pecséten pedig engedélyezték, hogy a Szent Korona szerepeljen. Matl Péter fia, egykori diák, pedig meglepetésként elkészítette a líceum számára Szent István domborművét. 2004-ben kapta ezt a nevet a líceum, és Munkácson ez az egyetlen Szent István nevet viselő intézmény.”

A munkácsi járásban több összetett típusú iskola név is megjelenik. Ilyen például a Munkácsi 3. Sz. II. Rákóczi Ferenc Középiskola

A neve vegyes típusba sorolható, hiszen megjelenik a számjelző és a személynévi típus is. Szerkezetileg: [Településnév]+[Számjelzés]+[Személynév]+[Intézménytípus]. Ennek értelmében a név földrajzi elhelyezkedésre, iskolatípusra és identitáshordozó névadóra is utal. Rákóczi neve itt is a közösségi példaként jelenik meg, a magyar kisebbség identitásának megőrzését szolgálja.

A következő összetett típusú iskolanevek a járásban, a Munkácsi 14. Sz. Általános Iskola és az Izsnyétei 2. Sz. Általános Iskola, a két intézményt azért elemzem egyszerre, hiszen a nevük felépítése nagyban hasonlít, mindkét esetben általános iskoláról beszélünk. Nincs személynév a neveikben, vagy történelmi és vallási utalás. A névadás ezen formája semleges és funkcionális. Azokon a helyeken maradt fenn a szovjet időszak után ez a fajta

névadás, ahol a településen több iskola volt és nem volt fontos a történelmi névadás. Az ilyen elnevezések nem segítik a közösségi önazonosság kialakulását, de cserében praktikus funkciót tölt be, regisztrációk és a papírügyek során.

A Szolyvai 1. Sz. Elemi Iskola-Óvoda nevének típusa szintén számjelzős típus, számmal jelöli az intézményt, de típusából adódóan meghatározza az intézmény funkcióit. Megtudjuk a típusjelölésből, hogy az intézményhez egyaránt tartozik óvoda és elemi iskola is. A beregszászi járástól eltérően a munkácsi járásban a semleges, számozott elnevezések vannak túlnyomó többségben.

Kárpátalja utolsó járása az ungvári járás, ahol szám szerint 23 magyar iskola található, ezek közül történelmi személynévvel 4 iskola kapta nevét, ugyanabban a szerkezeti felosztásban ami az előtte lévő járásokra jellemző.

[Településnév]+[Személynév]+[Intézménytípus]

A járásban a semleges, számozott elnevezés meglehetősen alacsony, pontosabban egy intézménynek van számozott neve, a Csapi 2. Sz. Középiskolának Pusztán adminisztratív sorrend határozza meg, ebből az elnevezésből tudjuk, hogy Csapon ez a második számú iskola. Mivel Csap is többnemzetiségű térség, ezért a semleges elnevezés ebből a szempontból is fontos szerepet játszik, a nemzetiségek közötti érzékeny egyensúlyt igyekeztek fenntartani a névadásnál. A magyar közösség önazonosságának kifejezését viszont nem segíti elő.

Az ungvári járásban is található egy egyházi líceum, a Nagydobronyi Református Líceum. Az intézménynek intézményfunkciót és felekezeti hovatartozást tükröző földrajzi típusú neve van. A név nem személynévet, hanem hely és vallási kötődést jelenít meg. Szerkezetileg a következő a felépítése:

[Településnév]+[Felekezeti hovatartozás]+[Intézménytípus]

A „Református” megnevezés a felekezeti elköteleződést és az intézmény vallási szellemiségét tükrözi. A névválasztás, az eddigi vallási líceumokhoz hasonlóan épít a magyar református közösség értékeinek fenntartására Kárpátalján.

A legjellemzőbb névadási forma ebben a járásban is a helynévi típus. 17 ilyen elnevezésű intézmény található. Szerkezetileg nem tér el semmiben az eddigi járások iskoláitól.

[Településnév]+[Intézménytípus]

Ezek az iskolák kisebb magyar iskolák, magyar lakta falvakban.

A kutatásaim során megfigyeltem, hogy a Kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási intézmények közül szinte valamennyi, ami történelmi személy nevét viseli, olyan névadást választott, amelynek a háttérében személyes vagy helyi kötődés áll. Az ilyen intézmények elnevezését gyakran indokolja az a tény, hogy az adott történelmi személynek valamilyen formában közvetlen kapcsolata volt az adott faluval, várossal, esetleg magával az iskolából is. Ez a névadási gyakorlat nemcsak a múlt emlékeinek ápolását szolgálja, hanem szimbolikus módon erősíti a helyi közösség identitását és történelmi tudatát is.

V. KÁRPÁTALJA MAGYAR ÓVODÁK

Az iskola előtti nevelés feladata az óvodák kezében van, ami a család és a kötelezővé vált oktatás közötti átmenet megszokásának szempontjából nagyon fontos hely a gyermeknevelés terén. Fontos, hogy az óvodák légköre nagyban hasonlítson a bensőséges családi körülményekhez, mégis bizonyos kereteken belül megtanítsa a gyereket arra, hogy vannak napi kötelezettségei. A gyerekek lelki állapotának megóvása érdekében, fontos, hogy csak azok a gyerekek menjenek iskolában, akik már iskola értnek számítanak. Magyarországon különböző iskolaérettségi tesztekkel vizsgálják a gyermek rátermettségét. Szerintem ez egy fontos alapkőve kellene, hogy legyen Kárpátalján is az iskolába való engedéshez, hiszen ezzel a gyerekeket óvjuk leginkább.

1988-ig Kárpátalján nem voltak magyar nyelvű óvodák, ezért nem részesültek a gyerekek szakszerű anyanyelvi óvodai nevelésben, bár a magyar falvakban a magyar anyanyelvű óvónők igyekeztek magyarul beszélni a gyermekekkel. Erre a városokban egyáltalán nem volt lehetőségük, hiszen nagyon vegyes anyanyelvű gyerekek alkották a csoport tagjait. Az első magyar óvodák 1989-ben nyíltak meg. (Orosz, 1995)

Jelenleg a Ukrajna „Én a világban” címmel dolgozta ki óvodai alapprogramját amit az óvodáknak folyamatosan be kell építeniük az óvodai nevelésbe, fenntartástól függetlenül. Ez a dokumentum az óvodai nevelés megújítását tartalmazza, megjelennek benne azok a követelmények amiket a gyerekeknek tudniuk kell teljesíteni, megjelennek a fejlesztési célok is. Évszakokra és korokra vannak bontva a foglalkozások. De meghatározó részben jelennek meg olyan gyakori témák is mint a család, a szülők, higiénia stb.

5.1. Kárpátaljai óvodák névtani szempontú vizsgálata

Kárpátalján a magyar közösségek gyakran kétnyelvű környezetben élnek, ami a névhasználatban is megmutatkozik. Az óvodák nevei gyakran kétnyelvűek, magyar és ukránul is megjelennek, ami tükrözi a régió nyelvi sokszínűségét és a kisebbségi lét kihívásait. Ukránul az intézmények nevei gyakran egyszerűsített formában jelennek meg. Kárpátalján jelenleg 117 magyar óvoda található.

A kárpátaljai magyar óvodák elnevezéseiben többféle névadási gyakorlat figyelhető meg:

- Hagyományos elnevezések: Sok óvoda viseli a „Napruforgó”, „Tulipán”, „Napsugár”? neveket amelyek a magyar nyelvű gyermekirodalomból és népi hagyományokban jelennek meg.
- Helyi vonatkozású nevek: Egyes intézmények csak a település nevét vagy választják az intézményük nevének.
- Történelmi személyiségek és egyházi vonatkozású nevek: Az iskolákkal ellentétben az óvodáknál ritkábban fordul elő, hogy híres magyar személyiségek nevét veszik fel. Az egyházi fenntartású óvodák esetében gyakoriak a vallási és egyházi vonatkozású nevek. (Szent József Római Katolikus Óvoda – Nagyszőlős) Ezek az elnevezések a vallási hagyományokhoz való kötődést és a keresztény értékek közvetítését jelzik.

A földrajzi típusú nevek gyakran [Település]+Óvoda formában jelennek meg. Mint például: Gecsei Óvoda, Asztélyi Óvoda. Ez a névadás forma praktikus és semleges, elsősorban az intézmény földrajzi elhelyezkedését jelöli.

A személynévi típusú nevek történelmi vagy vallási személyiségek nevét viselik, erősítve ezzel a kulturális és vallási identitást. Az ilyen nevek vallási és történelmi hagyományokat idéznek és gyakran a helyi egyházközségekhez való kötődést is kifejezik. Pl: Bustyaházai Szent Erzsébet Óvoda.

A természet és állatvilágból vett nevek gyermekközeli képeket idéznek. Barátságos, szerethető képeket közvetítenek. Pl: Beregújfalui Fenyőfácska Óvoda, Gáti Hópehely Óvoda.

A semleges, számmal jelölt óvodák nevei az intézmények hivatalos azonosítását szolgálják, nagyobb településeken népszerű ez, ahol több nyelvű óvoda is van. Ez kevésbé személyes elsősorban az intézmények hivatalos nyilvántartásában betöltött helyét jelölik. Pl: Beregszászi 16. Sz. Óvoda.

15 óvoda egy igazgatás alatt van a település magyar iskolájával, ezért a névanilag is összetett szerkezete van. Ilyenek például a P. Frangepán Katalin nevét viselő intézmények, amiből 9 van Kárpátalja szerte. Ezeket az intézményeket személynévi típusba soroljuk, hiszen Frangepán Katalin egy történelmi személy volt, Zrínyi Ilona édesanyja

Továbbá ezeknek az intézményeknek a neve összetett típusú, hiszen több részfunkciót is kifejez. Gimnázium és iskola-óvoda, arra utal, hogy az intézmény alsóbb oktatásiszinteket is magában foglal, vagyis komplex intézményként működik, ahol a nevelés már az óvodai szinttől megkezdődik. A nevekben megjelenik a települési hovatartozás is. A magyar tannyelvű intézmények gyakran tüntetik fel a település nevét, hogy könnyebben lokalizálható legyen az intézmény.

Kárpátalján 5 egyházi fenntartású óvoda van. Két református, a Szolyvai Református Óvoda, és a Fenyőfácska Református Óvoda, ami Feketepatakon található. Mindkét óvoda nevében megtalálható a vallási, felekezeti hovatartozása az intézménynek. Szolyván helynévi típusba sorolhatjuk az intézmény nevét, névtani szempontból, míg a Feketepatakon található óvoda a könnyed, gyermekközpontú elnevezést választotta. Előbbi több információs jelleggel bír, hiszem megtudjuk a névből hogy melyik településen található az intézmény, míg utóbbinál, ez nem derül ki.

Katolikus óvodából szintén 5 van Kárpátalján, ezeknek a nevükben minden esetben megjelenik valamilyen egyházi szentség neve, viszont csak egy esetben van jelen a helynév is az elnevezésben, ez pedig a Batári Szent Mihály Görögkatolikus Elemi Iskola-Óvoda.

A névadási gyakorlatok névtani szempontból is érdekesek. A hagyományos elnevezések gyakran metaforikus jelentéssel bírnak, amelyek pozitív tulajdonságokat, például növekedést, virágzás sugallnak. Ezek az elnevezések a gyermekek ártatlanságát, fejlődését és természet közelségét szimbolizálják. A szovjet időszakban sok településen sokáig csupán számozással különböztették meg az óvodákat, de az 1990-as évektől egyre inkább elterjedtek a kreatív, magyar nyelven jól csengő elnevezések. A magyar közösségek fokozatosan törekedtek arra, hogy az óvodák nevei is tükrözzék az anyanyelvi és kulturális identitást.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban a kárpátaljai magyar tannyelvű oktatási és nevelési intézmények névadási gyakorlatát vizsgáltam névtani szempontból. A kutatásom során egyértelműen kirajzolódott, hogy a névadásban különböző tendenciák figyelhetők meg, amelyek mögött társadalmi, történelmi és nyelvi hatások is meghúzódnak.

A kutatások alapján megállapítható, hogy Kárpátalján még mindig jelentős számban vannak a földrajzi alapú intézménynevek, különösen a kisebb falvakban, ahol csak egy iskola van. A beregszászi járásban, ahol a magyar közösségek identitása erősebben jelen van, gyakori a történelmi személyiségekről elnevezett iskolák megjelenése. Ezek az intézménynevek általában olyan magyar írókhoz, költőkhöz és tudósokhoz kapcsolódnak, akiknek személyes kötődése van a településhez, vagy a magyar kultúra és nemzeti tudat meghatározó alakjai voltak. (pl: Kölcsey Ferenc, Móricz Zsigmond)

Ez a névadási gyakorlat identitáserősítő és emlékezetpolitikai funkcióval is bír, hiszen ezek az iskolanevek hozzájárulnak a magyar közösség történelmi öntudatának ápolásához, valamint a magyar kultúra értékeinek átörökítéséhez a következő generációk számára. Számos esetben az adott személy valóban kötődik a településhez, mint például Móricz Zsigmond családi kötődése Csetfalvához.

Összességében tehát a kárpátaljai magyar iskolák névadási gyakorlata erőteljesen tükrözi az adott közösség nemzeti öntudatának mértékét, az adott térség történelmi és nyelvi sajátosságait. Bár a földrajzi alapú nevek mg mindig dominálnak, egyre tudatosabban jelennek meg értékordozó, identitásmegőrző szerepű nevek is, különösen azokban a közösségekben, ahol a magyar nyelvűoktatás és kulturális élet szilárdabb alapokon nyugszik, a nyelvi törvények ellenére is.

A másik fontos vizsgálati területem a kárpátaljai magyar tannyelvű óvodák névtani elemzése volt. A kutatásom célja, hogy a feltárjam milyen néadási gyakorlatok érvényesülnek a régió különböző településein működő óvodákban. A vizsgálatok alapján megállapítható, hogy az óvodák esetében a névadási mintázatok sokkal inkább gyermekközpontúak és a játékosság és a természethez való kötődés jegyében alakulnak ki. A leggyakrabban előforduló nevek olyan természetes motívumokra, állatokra, virágokra vagy égi jelenségekre utalnak mint például: „Napocska”, „Szivárvány”, „Tulipán”, „Tündérkert”. Ezek a nevek pozitív, derűs

képeket közvetítenk, amelyek a kisgyermek életkori sajátosságainak, valamint hozzájárulnak egy barátságos nevelési környezet kialakításához.

Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a magyar óvodák névadási gyakorlatában viszonylag ritkán találkozunk történelmi személyek nevével, szemben az iskolákéval. Ennek egyik oka az lehet, hogy a kisgyermek számára az ilyen nevek kevésbé hordoznak értelmezhető tartalmat, illetve a nevelési filozófia is inkább a gyermekközeli, mesei világot helyezi előtérbe.

Kutatásom elején feltételeztem, hogy Kárpátalján több történelmi személy nevével ellátott iskola van, mostanra bebizonyosodott, hogy jelenleg a településnevekkel elnevezett iskolák vannak túlnyomó többségben.

Összefoglalva elmondható, hogy a kárpátaljai magyar óvodák névadása erősen gyermekcentrikus, kreatív s a természethez, valamint az érzelmi biztonsághoz kötődő jelentéstartalmakra épül.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

1. Antalné Szabó Ágnes – Raácz Judit 2006: Anyanyelvi nevelés az iskolában. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó
2. Bárdi Nándor 2004: A kisebbségi magyar közösségek történeti kronológiája. Regio Könyvek, Budapest.
3. Benkő Loránd 1998: A magyar névkutatás története. Budapest: Akadémiai Kiadó.
4. Beregszászi Anikó 2001: A magyar nyelv Kárpátalján: Szociolingvisztikai tanulmány. Ungvár
5. Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2005: Nyelvhasználat és nyelvi jogok Kárpátalján. Budapest: Gondolat.
6. Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2020: A kisebbségi oktatás helyzete Ukrajnában a nyelvtörvények tükrében.
7. Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó 2001: Nyelv, oktatás, politika.
8. Csernicskó István 2015: A nyelv színelváltozásai: Nyelvhasználat, nyelvi tájkép, nyelvpolitika Kárpátalján. Ungvár – Budapest: Intermix Kiadó.
9. Csernicskó István 2003: Nyelv és iskola: Nyelvhasználat és nyelvvoktatás Kárpátalján. Ungvár – Budapest: Intermix Kiadó.
10. Fercsik Erzsébet – Raácz Judit 2001: Névadás és névhasználat a mai magyar nyelvben. Budapest: Tinta Könyvkiadó
11. Fedinec Csilla 2002: Kárpátalja – Régiók, identitások, politikák. Teleki László Alapítvány, Budapest.
12. Hoffmann István – Rácz Anita 2011: Névtani értesítő 33. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
13. Lanstyák István – Szabó Mihály Gizella 1997: Nyelvi érintkezések Kárpátalján. Budapest: MTA.
14. Ferenc V. – Nánási-Molnár A. 2018: Kik választják a magyar óvodákat Kárpátalján? Szülői motivációk kárpátaljai ukránok és magyarok körében a 2013-14-es forrдаlami események után.
15. Hoffmann István 1993: Helynevek nyelvi elemzése. Debrecen: KLTE.

16. Gasparics Judit – Ruda Gábor – Székely András Bertalan 2019: Kárpátalja – Oktatás, kultúra, hitélet és nyelvi folyamatok. Pilisvörösvár
17. Kárpátaljai Magyar Kultrális Szövetség Oktatási Tnácsának jelentése 2022: A magyar tannyelvű oktatás helyzete Kárpátalján
18. Kiss Jenő 2009: Név és nyelv. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
19. N. Császi Ildikó 2006: Névtani alapismeretek. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
20. Orosz Ildikó – Pallay Katalin 2021: A kárpátaljai oktatás helyzete a 2019-es külső független érettségi eredményeinek tükrében. Beregszász-Ungvár
21. Péntek János 1997: Név és valóság, Bukarest Kriterion.
22. Szávayné Séra Magdolna 2015: Doktori disszertáció: A kárpátaljai magyar szülők tannyelv-választási motivációi 2008-2014 között.
23. Tóth Valéria 2008: A névan elméleti alapjai. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó
24. URL1: <https://karpataljalap.net/2019/11/23/nyilt-level-ukrajna-elnokehez>
25. URL2: <https://hungarian-geography.hu/oktatasi-atlasz/terkepek.html>
26. URL3: <https://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2018/07/Celok-es-Feladatok.pdf>
27. URL4: <https://kmpsz.uz.ua/oldal/ovodak.html>
28. URL5: <https://kmpsz.uz.ua/oldal/iskolak.html>

РЕЗЮМЕ

У своїй роботі я досліджувала практику найменування угорськомовних освітніх і виховних закладів Закарпаття з ономастичної точки зору. У ході дослідження чітко окреслилися різні тенденції в найменуванні, за якими стоять соціальні, історичні та мовні впливи. На основі дослідження можна встановити, що в Закарпатті досі значну частину назв закладів становлять географічні назви, особливо в менших селах, де існує лише одна школа. У Берегівському районі, де угорська громада має сильніше виражену ідентичність, часто зустрічаються школи, названі на честь історичних особистостей. Такі назви закладів зазвичай пов'язані з угорськими письменниками, поетами чи вченими, які мали особистий зв'язок із населеним пунктом або були визначними постатями угорської культури та національної свідомості (наприклад: Ференц Кельчеї, Жигмонд Моріц). Ця практика найменування виконує також функції зміцнення ідентичності та політики пам'яті, адже такі назви шкіл сприяють плеканню історичної самосвідомості угорської громади, а також передачі цінностей угорської культури наступним поколінням. У багатьох випадках особа, на честь якої названа школа, справді має зв'язок із населеним пунктом, як-от Жигмонд Моріц із с. Четфалва. Загалом, практика найменування угорських шкіл Закарпаття яскраво відображає рівень національної самосвідомості громади та історичні й мовні особливості регіону. Хоча географічні назви все ще переважають, усе частіше з'являються назви з ціннісним та ідентифікаційним змістом, особливо в тих громадах, де угорськомовна освіта та культурне життя мають міцніші основи — попри мовне законодавство. Іншим важливим напрямом мого дослідження був ономастичний аналіз назв угорськомовних дитячих садків Закарпаття. Метою мого дослідження було з'ясувати, які практики найменування діють у дитячих садках у різних населених пунктах регіону. На основі аналізу можна стверджувати, що у випадку дитячих садків шаблони найменування значно більше орієнтовані на дітей, формуються в дусі гри та зв'язку з природою. Найчастіше зустрічаються назви, що вказують на природні мотиви, тварин, квіти або небесні явища, як-от: «Сонечко», «Веселка», «Тюльпан», «Казковий сад». Ці назви передають позитивні, радісні образи, що відповідають віковим особливостям дітей і сприяють формуванню доброзичливої виховної атмосфери. Водночас можна зауважити, що в

практиці найменування угорських дитсадків порівняно рідко зустрічаються імена історичних постатей, на відміну від шкіл. Однією з причин цього може бути те, що для маленьких дітей такі імена менш зрозумілі, а також виховна філософія більше зосереджується на казковому, близькому до дитини світі. На початку мого дослідження я припускала, що в Закарпатті більше шкіл, названих на честь історичних особистостей, однак тепер з'ясувалося, що наразі домінують школи, названі за населеними пунктами. Підсумовуючи, можна сказати, що практика найменування угорських дитсадків на Закарпатті є вкрай орієнтованою на дітей, креативною і базується на змістах, пов'язаних із природою та емоційною безпекою.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

Heczeli Jázmin_Magyar szak_Szakdolgozat_2025_4-4-42

Науковий керівник / Експерт

Автор **Аніко Чурман-Пушкеш**

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

0.88%

0.88%

КП 1

9.21%

9.21%

КЦ

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

9315

Кількість слів

75953

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв	Б	1
Інтервали	A→	0
Мікропробіли	␣	0
Білі знаки	Б	0
Парафрази (SmartMarks)	a	8

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://kmml.org.ua/uploads/attachments/books/KMMI-fuzetek/badalo.pdf	41 0.44 %
2	https://karpataljalap.net/2020/02/06/semmi-nem-valtozott-semmitmondo-valaszokat-kapott-kmsz-jogsertesek-ugyebeben-zelenszkijnek	22 0.24 %
3	https://kmml.org.ua/uploads/attachments/books/KMMI-fuzetek/badalo.pdf	10 0.11 %
4	https://kmml.org.ua/uploads/attachments/books/KMMI-fuzetek/badalo.pdf	9 0.10 %

з домашньої бази даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з програми обміну базами даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-----------	--

з Інтернету (0.88 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	https://kmmi.org.ua/uploads/attachments/books/KMMI-fuzetek/badalo.pdf	60 (3) 0.64 %
2	https://karpataljalap.net/2020/02/06/semmi-nem-valtozott-semmitmondo-valaszokat-kapott-kmsz-jogsertesek-ugyeben-zelenszkijnek	22 (1) 0.24 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------